

Feled, Putnok, Miskolc, Zsolca, Nyiregyháza, Sátoraljaújhely, Csap, Királyháza, Huszt, Ungvár, továbbá Kisterenye, Kál-Kápolna, Füzesabony, Eger stb.

A visszavonulás zürzavarában egy burzsoá cseh egység – Szilvásvárad és Bélapátfalva között – a páncélvonat előtt felszedte a vágányokat, s így a szerelvény az ellenség kezébe került. A salgótarjáni vöröskatonákat a – számukra rosszemlékű – csehországi Jozefov-i (Josefstadt-i) fogolytáborba vitték, ahonnan csak hónapok múlva tértek haza.

Ezúton is köszönetet mondok mindcsoznak, akik visszaemlékezéssel, egyéb adatközléssel – mint Hetés Tibor hadtörténész és Kerekes Zoltán alezredes, az Országos Hadtörténeti Múzeum osztályparancsnoka – végül a Maavár Államvasutak Budapesti Igazgatósága műszaki tájékoztatással, munkámban támogattak.

KERÉNYI FERENC

Nógrád megye és az első magyar szintársulat kapcsolata (1790-1808)

A magyar színháztörténet ugyancsak sokkal adósunk, ha a hivatásos színészet első évtizedeit illető kutatásokat kériük számon. Igaz, két évtized híján százada már, hogy Bayer József olyan összefoglaló igényű munkával jelentkezett, amelyik levéltári kutatásokra támaszkodott, a legendákat a tények és adatok patikamérlegére tette. A hajdan üttörő jelentőségű mű napjainkra menthetetlenül elavult, de máin sem készült nála gazdagabb anyagot felölelő, megbízhatóbb szintézis-kisérlet. Oka többek között abban kerecsendő, hogy kutatóink zöme mind a mai napig idegenkedik a vidéki levéltárak anyagában végzendő tüzetesebb vizsgálatoktól.

Nógrád archivumára szűkítve a kérdést megállapítható, hogy az igen alkalmas színháztörténeti kutatásokra. A „kuruc meave”, amely a XVIII. század folyamán híven őrizte a forradalmi köznemesi hagyományokat és amely mindig rendelkezett kiművelt emberfőkkel, 1792-ben is az elsők között válaszolt Pest meave felhívására és támogatta – tettekben is – a magyar színészet ügyét. Bayer József említett alapvető művében¹ közölt ugyan Nógrádra vonatkozó adatokat, de kizárólag a helytartótanácsához küldött átiratok alapján.

Az alábbi forrásközléssel egyrészt a hesszen húzódo adósság törlesztését vallom célnomnak, másrészt bizonyítani szeretném, hogy már az első, óhatatlanul futólagosabb kutatás is végezhető fontos adatok, érdekes színház- és kultúrtörténeti adalékok feltárásával és publikálásával. Mindezt pedig teszem abban a reményben, hogy a hasonló forrásközlések és tanulmányok megszorodása méltó módon előlegezi a régóta nélkülözött színháztörténeti kézikönyv majdani létét és tudományos érénveit.

Az első magyar szintársulat 1790 és 1796 között működött Pest-Budán. Dokumentumaink valamelyest szélesebb évkörből valók (1790-1808): a történeti Nógrádnak, jelesen Losonc városának ugyanis fontos szerep jutott Kelemen László ismételt kísérletében, amikor 1800-1801-ben meaprobálta feltámasztani széthullott társulatát. A forrásokat többnyire időrendi sorrendben közöljük, utalunk jelentőségükre és a velük egybevethető, korábról ismert adatokra. A korabeli szövegrészeket nem betűhíven hozzuk, hanem átírva mai helyesírásunk szerint. Erre kettős indokunk lehet: – a XVIII. és a XIX. század fordulóján a maavár helvesírás rendszere még nem egységesült országosan, felmutat többé-kevésbé eltérő helyi változatokat.

¹ A nemzeti játékszín története I. Bp. 1887.

– a nyelvújítást megelőző évtizedek vármegyei nyelvzete amúgyis nehézkes, körmönfont.

Ezekkel a problémákkal a kutató nap mint nap találkozik, de feleslegesnek tartjuk, hogy az olvasó figyelmét terheljük vele és ezzel elvonjuk a lényeges tartalmi utalások nyomkövetésétől. A gyakoribb, elsősorban latin rövidítéseket feloldottuk, a kiegészítés zárójelben olvasható. Magyarozatuk és a gyakrabban használt idegen szavak jegyzéke a forrásközlés végén található.

Első adatunk még 1790-ből származik. Kelemen László társulata október 25-én mutatkozott be a budai közönségnek Simai Kristóf Igazházi című vigjátékával. Az Ephemerides Budenses (Budai Napló) latin nyelvű újság erről az előadásról – többek között – ezeket írta:

Nem szabad megfosztani a dicsérettől a zenekart sem, amely arany paszománttal ékes nemzeti ruházatba öltöztetett nógrádi cigányokból állott, akik mindazonáltal választékos zenéjükkel az összes jelenlávók öröme és meglepődésére azt hozták nyilvánosságra, hogy nekik is adott valamit a kegyes természet...

A zenekarról mindmáig nincs további adatunk. Ismerve azonban a Ludányban birtokos Ráday Pál mecénási vezetőszerpét a magyar színtársulat körül és tudva arról, hogy a család zenei érdeklődésére már 1752-ből van adatunk², erősen valószínűsíthető, hogy a zenekart vagy Ráday foglalkoztatta kastélyában és mintegy kölcsönadta, vagy ugyanő szerződtette a muzsikusokat erre a kivételes jelentőségű eseményre.

Nógrád azonban nemcsak az örömben vette ki részét. Az első előadásokat az állandó kérvényezésben, hadakozásban eltelt 1791-es esztendő követte, és nem volt szerencsésebb az 1792-es év sem. A teljes eladósodás felé sodródó társulat már nemcsak a helytartótanácsot és Pest megyét ostromolta támogatásért, hanem körirataiban a vármegyei nemeség nagyobb tömegeit is igyekezett megnyerni az anyanyelvű színjátszás ügyének. Nógrád közgyűlési jegyzőkönyveiben ekkortól szaporodnak meg a színügyi bejegyzések. Belőlük egyfelől a társulat anyagi helyzetének romlása olvasható ki, másfelől – párhuzamosan – a segélykérések visszhangja a megye nemesi közvéleményében az elvi támogatástól a tette buzdulásig.

279/1792: Játékszíni Magyar Társaság kéri ezen megyét, hogy szándékának előmozdításában segítségül lenne.

A közgyűlés határozata március 30-án:

Közhirre bocsájtassék, hogy azoknak tudokra eshessen, akiknek ezen társaságha beállani vagy azt segíteni tetszene.

630/1792: Játékszíni Magyar Társaság ezen megyének pénzbéli segedelmét, és evégett öfölsége elejbe nyújtandó esedezésének közbenjárásával eszközlendő támogatását kéri.

A közgyűlés augusztus 24-i határozata:

Világos lévén az, hogy azon közönséges Játékszíni Társaság mind a haza nyelvének pallérozására, mind a nemzet formálására sokat szolgál, öfölségének elejbe fog szándéka ezen társaságnak terjesztetni oly könyörgéssel, hogy azt kegyesen elől-segélteni méltóztasson; azonban közelébb való segedelmére, hogy valamely pénz öszvegyűtethessen, ezen levél fog a t(ekintetes) rendeknek érzékeny serkentgetéssel hirdettetni oly jelentéssel, hogy aki mit kíván evégre adni, főperceptor úrhoz küldje bé, aki azt annak idejében n(emes) Pest vármegye kasszájához fogjo általszolgáltatni. Egyébaránt a szomszéd n(emes) vármegyéknek is ezen dologban öfölsége elejbe terjesztett esedezése ezen megyének hirül fog adattatni.

961/1792: Játszó Társaság oly kéreessel folyamodik ezen megyéhez, hogy a helytartótanács-hoz, a Pesten lévő nagy szeminárium³ eddig üres szárnyának téli helyül való megnyerése végett benyújtott esedezésének beteljesítését a helytartótanácsnál közbeve-tése által eszközölje.

A közgyűlés november 19-i határozata:

M(éltósá)gos báró Schilson úr öex(cellenciá)jának fog ezen kérelem előlsegélése eránt ajánlás irattatni, azon felírásnak valóságos másában leendő megküldése mellett,

² Gálos Rezső: Erdélyi hangversenyek a XVIII. században (Zenetudományi Tanulmányok II. Bp. 1954.)

³ Az V. kerületi, Egyetem téri templom mellett lévő épületről van szó.

⁴ Spielenberg cikkét részletesen ismerteti Bayer i. m. 134–135. lap. Magyarul megjelent a Honművész című folyóirat 1837. évi kötetében.

mellyel ezen n(emes) megye terjesztette őfölsége eleibe sorsát ezen N(emzeti) Játzó Társaságnak; ami pedig a munkás felsegéléseket illeti, a t(ekintetes) rendek újra fognak ösztönöztetni az olyatén való segedelmek adására.

562/1792: Játzó Társaság Pesten állandóan leendő felállításának eszközlése végett ezen megyének pénzbeli segedelmét kéri.

A közgyűlés határozata, ugyancsak november 19-én:

Spielenberg Pál prókátor úr és a pesti deák újsáa szerzőie Pesten 29. Oct(óber) költ leveleiben megmutatván az anyai nyelv készülő pallérozására a Nemzeti Játzó Társaságot egy kiváltképpen sokat szolgáló eszközhöz lenni, s különben is az erkölcsökben való folyamatjára nézve hasznos voltát előadván, azon társaságnak állandóan leendő felállítását oly formán itéli legjobbnak, ha annak számára annyi segedelem gyűjtethetne egybe, hogy az, e részben adakozásra nem igen hajlandó nézők fizetése nélkül is folytattathatna. Tudományul fog szolgálni.

Spielenberg Pál cikke, amelyre a megye feljegyzése hivatkozik, fontos szerepet játszott az ország közvéleményének felrázásában. Nem kevesebbet javasolt ugyanis, mint – az európai fejlődésben előttünk járó országok példájára hivatkozva – a nemzet színházának közadakozásból való felépítését!¹⁴ Láttuk, hogy a megye az anyanyelvi színjátszás ügyét kezdetől fogva támogatta és buzdította az önkéntes adakozókat is. Most a gyűjtés meggyorsult és szervezettebbé vált; Nógrád nemességére – az ismételt felhívások meg a Spielenberg-cikk mellett – más megyék áldozatkészsége is serkentőleg hathatott.

Nógrád felajánlása sem késétt sokáig. 1793. március 18-án a közgyűlés 323 forint 50 krajcárt ajánlott meg Kelemen László társulata számára és intézkedtek az adományok gyűjtését illetően is:

214/1793: Ezen Nemzeti Játékszini Társaság felsegállítására ajánlott pénznek tabelláris feljegyzése N(emzeltes) főperceptor úrnak beszédés végett kiadódik, főszolgabírák urak pedig az járásokban lévő többi uraságokat is ezen felsegállításra ösztönözték és az adandó pénzt fent nevezett perceptor úrhoz bé fogják adni.

A megajánlást tevők latin nyelvű listáját érdemes egészében idéznünk. Nógrád felvilágosodott tisztségviselőinek névsora ez. Ráday Pál (comes Paulus Ráday) szerepét már érintettük; találkozunk továbbá Mocsáry Antal nevével, aki Kazinczy barátja már ekkor is, s egy emberöltő múltán ő lesz az, aki megírja a megye első monográfiáját. Adományokkal tettek hitet a nemzeti kultúra ügye mellett azok a családok, ahol szinte tradíció az európai haladó mozgalmak ismerete, és akikkel a reformkor harcaiban gyakran találkozunk: a Veresek, a Sréterek, a Darvasok, a Kubinyiak. Csaknem valamennyien híres szabadkőművesek, akik a vidéfalvi Kubinyi kastélyban tartják összejöveteleiket.

Comes Paulus Ráday	18 f.	Daniel Fáy	9 f.
Faulus Prónay	24	Andreas Kubinyi	6
Antonius Balogh	12	Gasparus Szulovssky	2
Franciscus Puky	9	Antonius Mocsáry	4
Joannes Séter	9	Josephus Voks Horváth	2
Stephanus Szubssky	10	Boltazar Csemniczky	6
Stephanus Radvány	12	Franciscus Révay	6
Stephanus Marsovsky	4	Gabriel Iraytler	6
Michael Prónay	6	Joannes Bory	4
Gabriel Szerémy	12	Joannes Korodiny	2
Carolus Sándor	6	Andreas Bene	2
Antonius Kiss	4	Antonius Kováts	4
Michael Sréter	4	Gedeon Horváth	2
Michael Szentiványi	4	Franciscus Czece	1

Ladislaus Plathy	1 f.	Parochia Mohoriensis	1 f.
Emericus Laczay	1	Emericus Ivánka	6
Stephanus László	1	Jacobus Paczolay	1
Josephus Verbóy	1	Josephus Hegyessy	2
Joannes Vattay	9	Nicolaus Majthényi	1
Georgius Szudy	4 f 30 kr.	Josephus Katskovits	
Paul Básthy	2	Proc. Mohor	1
Ladislaus Szentivány	1	Stepk. Velics	1
Gasparius Novota	2	Joannes Darvas	2
Ladislaus Csilom	2	Josephus Prepstly	1
Petrus Dubraviczky	2	Ludovicus Kun	4 f. 30 kr.
Michael Hamar	2	Petrus Pap	2
Joannes Visoly	10	Michael Vály	1
Martinus Beniczky	1	Paulus Ivánka	1
Andreas Szabó	1	J. Georgius Fischer	3
Stephanus Balás	2	Michael Harmos	1
Franciscus Battha	4	Ladislaus Pyri	1
Josephus Szabó	3	Michael Czíkó	1
Samuel Plathy	2	Mathias Beniczky	4 30
Franciscus Lisznay	2	Andreas Kubinyi	4 30
Franciscus Gaál	4	Kapitanens Bory	4 30
Paulus Lipssky	4	Carolus Bornemissza	1
Josephus Szilassy	12	Gasparus Janikovits	1
Joannes Baross	6	Michael Horváthi	20
Stephanus Okolocsány	4	Franciscus Veres	4

Summa: Ft 323 Kr 50

A május 13-i közgyűlés is intézkedik e tárgyban:

372/1793: Játszó Nemzeti Társaság felsegállítására öszvegyűjtött summáról, úgy a még nem adakozottaknak megkeresések, vagy akik gabonabeli ajánlásokat teendének beszédek iránt tett rendelése ezen megyének.

... a t(ekintetes) rendek közül azok, akik már ennek előtte valamely segítségbéli adományt ajánlottak, annak n(emze)tes főperceptor Szerémy Gábor úrhoz leendő bé-adattatása eránt kerestessenek meg illető főszolgabírák urak által, valamint azok is, akik még ajánlást nem tettek... hathatósan ösztönöztesenek, oly jelentéssel is, hogy akik evégre búzát, rozst, árpát avagy zabot akarnának inkább mint pénzt adni, B(á-lassa)gyarmaton or(dinarius) commissarius Verbóy József, Losoncon pedig particularis perceptor Szabó András úrnak bé fogják szedni, és gondviselések alá venni.

A közgyűlési jegyzőkönyv pótlólagos bejegyzése szerint az első természetbeni megajánlásokat a megye vezető tisztségviselői ott helyben meg is tették:

Játszó Nemzeti Társaság felsegállítására Szentiványi Ferenc 50 kila búzát, Muslay Antal első alispány 40 kila búzát, Szerémy Gábor 30 kila búzát ajánlottak.

1794-ben, a július 28-i közgyűlésen újabb határozat született az egybegyűjtendő összeg rendeltetésszerű felhasználásáról, amit az indokolt, hogy a Pest-Budán működő magyar és német társulatot Eugen Busch igazgató személyén át perszonalunió kötötte össze, s féltő volt, hogy Busch a befolyó adományokat saját tartozásainak kiegyenlítésére használja fel.

611/1794: Azon társaság elősegelésére beszédett pénzt n(emze)tes főperceptor Szerény Gábor úr nemes Pest vármegye v(ice)-nótáriusának, Szentkirályi úrnak, akire bízattott ezen dolog folytatása, kezéhez adja oly kifejezéssel, hogy ezen segedelem nem a Busch adósságának, mely még kérdés alatt vagyon, fizetésére, hanem a társaságnak elősegelésére adattott. Irattasson azonban nemes Pest vármegyének, hogy mivel helyben inkább tudhatja környülállásait a Játszó Társaságnak, mint ezen nemes vármegye, ne terheltesen dologát szemmel tartani, annak előmenetelét munkálodni és kivált azt kieszközölni, hogy vásárok idején, sátoros innepeken és vasárnapokon lehessen a magyar társaságnak játékeit folytatni.

Nógrád adományának sorsáról hiányos adataink vannak. A szép megajánlást a szalmaláng-lelkesedés lohadása követte. Csupán 1795 novemberében futott be a társulathoz a megye segélypénze, méghozzá a megajánlott felénél is kevesebb. Pest megye iratai és a társulat számadáskönyve egybehangzóan igazolják:

(1795) Mindszent havának 9. napján n(emes) Nógrád vármegye részéről kezemhez küldetett Sándor Károly főszolgabíró úr által - - - - - 133 ft. 30 kr. (Rehák József társulati kasszatiszt feljegyzése)

Sajnos, arra nézve nincs adatunk, hogy mi lett a felajánlott élelmiszer-adományokkal, és ki azok, akik önként vállalt hozzájárulásukat nemcsak kiltásba helyezték, hanem állták is szavukat. A gyűjtés elhúzódása és összezszerű elmaradása a várttól, országos jelenség és az idők változását mutatja. Az 1790-es évek közepére a forradalmi Franciaország elleni háborúk megindulásával és a Martinovics összeesküvés leleplezésével visszavonhatatlanul lezárult a nemesi ellenállás verbunkossal kísért, sújtásos ruhába bújtatott, paszkvilusokkal élesztett diadalmenete. A vármegyei nemesség zömét immár más dolgok érdekelték: az újoncoszás és a meginduló hadiszállítások lehetőségei. Az anyanyelvi színjátszás ügye pedig besoroltatott az országgyűlésre halasztandó feladatok közé.

Nógrád először 1796. szeptember 2-án fogadott el ilyen értelmű határozatot. (Az iratot 615/1796. szám alatt alább közöljük.). Kelemen László és maroknyi társulata ugyanazokkal a gondokkal küzdött tehát 1796-ban is, mint megalakulásuk pillanatában. A megyék egy részének támogatása nem pótolhatta számukra a polgári kulturális fejlődés nálunk még sokáig meglévő hiányait. Nem volt állandó, városlakó közönség: ezért vált létkérdéssé a vásárok, megyei közgyűlések és ünnepek sokadalmának szórakoztatása. A színházi vállalkozás fejlettebb (részvénytársasági vagy magántökés) formáit csak ideig-óráig helyettesíthette a megyék és a főúri pártfogók gyéren csörgedező adománya. Előadásaitok a legmostohább körülmények között tartották: elég visszalapoznunk a 961/1792. számú irathoz, amelyben a társulat téli hajlékot keres.

Következő iratmontázsunk már az első magyar szintársulat széthullásáról és az azt követő időkről ad képet.

498/1796: Nemes Pest v(árme)gye dato 8-o Junii a(cta) c(ircularia). Az elosztott Magyar Játszószíni Társaságnak tagjai és öszveszedett készületjei iránt való szándékát és akaratját ezen nemes megyének tudni kívánja.

A közgyűlés döntése július 1-én:

A fiskális hivatal adja bé eziránt való vélekedését.

Baloghy Lajos vármegyei főügyész szeptember 2-án olvasta fel választervezetét Pest megyének, amit a közgyűlés 615/1796. szám alatt el is fogadott.

Midőn nemes Pest vármegye az elosztott Játszószíni Társaság eránt ezen tekintetes vármegye további intézetinek meghatározását kérte, előadta egyszersmind, hogy ezen hasznos feltétel azért, mivel sem állandó fundusa, sem pedig tulajdon játszószíne nincsen, mindjárt első zsengéjébe semmivé lett. Mind a két rendbéli segedelmet fölséges urunk mostani környülállásokba meg nem adhatja, a hazafiaknak akaratjokat pedig, ha a többieknek szándékokból mérsékelni akarjuk, fájdalommal előadatik, hogy ezen felállott társaságnak csak tizenhat nemes vármegye segítségére vala. Melyekből bátorodom azt a következtetést kihozni, hogy, noha ugyan a nemzeti játszószíni a jó izlésnek, erkölcsnek, s anyai nyelvünknek pallérozó oskolája lenne; mindazonáltal fent említett okokból ezen

feltételt kedvezőbb időkre, amidőn tudniillik tartandó országgyűlésének alkalmatosságával anyai nyelvünknek pallérozását, úgy mint nemzeti létünknek talpkövét hathatósabban előmozdítani lehet, halasztani kellek. B(alassa)gyarmat, die 17. Aug. 1796.

Baloghy Lajos
főfiskális

Iratunk nemcsak azért érdemes a közlésre, mert kortársi erővel szemlélteti az elmondottakat a társulat szükségszerű bukásáról, hanem egyben záróköve a támogató nógrádi törekvéseknek. Következő adataink szerint a vármegye a továbbiakban nem vállalkozott kezdeményezésre, hanem megmaradt a passzív szemlélődés és tudomásulvétel álláspontján, amit a közgyűlés ismétlődő határozatai jól mutatnak.

122/1796: Játszó Nemzeti Társaság széjjelosztása után maradt ruházatoknak kótyavetye által leendő eladattatására rendelt időt hírül adja Pest vármegye.

Azon nemes Pest vármegye, az elszéledt Magyar Játszószini Társaság után maradt öltözeteknek s eszközöknek kótyavetye által való eladására a jövő pesti vásárnak napjait rendelve, ehéli szándékát hirdettetni kéri.

A közgyűlés március 7-i határozata:

Közhirre becsáttasson.

552/1796: Játszó Nemzeti Társaság eloslása után maradt eszközöknek, kótyavetye által leendő eladattatásokat hirteli a h(elytartó) tanács.

A M(agyar) K(irályi) H(elytartó) tanács dato 8. Aug. a(cta) c(ircularia). No 16291. Az elenyészett budai magyar játszószintül elmaradt eszköz, ruha és könyveknek kótyavetye által való eladására augusztus 28. napját kijegyezve lenni, jelenti.

A közgyűlés szeptember 11-i (tehát két héttel az árverés után kelt) határozata: Hirteltesen.

A magyar színjátszás úttörői azonban nem nyugodtak bele vereségükbe. 1800-ban Kelemen László hajdani társulatának tagjaiból és néhány erdélyi színészből álló kised csapatával újabb kísérletet tett: felvette a Pest megye örzötte játékszini könyvtárat, amelyet az 1796-ban, az imént említett árverésen váltott magához, és nekivágott az országnak. A második, végleges kudarc éppen Nógrádban, Losoncon érte őket, ahol 1800 őszen adósságaik fejében a társulat minden ingóságát lefoglalták és a színészek is csak 1801 tavaszán távozhattak.

A társulat adósságainak jegyzékét a vármegye utóbb átkérte Losoncról:

Az 1801. die 1-o Április. A Magyar Nemzeti Játszó Társaságnak Kelemen László director-sága alatt tett adóssága következendőképpen specificáltatik.

No	Rf.	kr.
1. Külső piaci vendégfogadás Kele Andrásnak, ahol laktak öszsel és kosztot is tartottak.	288	38
2. Maróti Istvánnak fákért és deszkáért a játékszinhez	38	45
3. Or(dinárius) esküdt Laszly Gábor úrnak gerendákért volna a praten-siója 20 fr, de 4 f(orin)tokat boldogulásokra elenged, kitétetődik	16	
4. Sehenka Józsefnek a külső teátrumba való 20 darab gerendák használásáért 2 holnapra per kr(ajcár)os 12	4	
5. P(ri vilegiatus) Losonc városának árendabéli első angaria al-o Januárii usque 1-am Áprilii 1801	50	
6. Meskovitz Istvánnak kosztért, melyet az aktorok fizetéséből levont Kelemen direktor és le nem fizette	18	
7. Morvay Sámuelnek hasonlóképpen	24	
8. Általjóvén a nyári teátrumból a télire, a piaci v(endég) fogadón tett költség	43	24
9. Tanaskovits József kereskedőnek	33	9
10. Lehid Demeter kereskedőnek	19	13 1/2
11. Buttól kereskedőnek	9	36
12. Dinnyés asztalosnak	10	
13. Simonyi nevű aktor arra a kontóra, mellyel direktor Kelemen László tartozik önekie, perceptor Szalay András úrtól felvett	5	

14. Gergely Gábor conpccetarnak protocollomért	1	30
15. A dobosnak 36 dobolásért per kraj. 12	4	12
16. Gyöngyösi adósság	140	16
	Summa	708 43 ^{1/2}
Ezen adósságra percipiált a nemes magistrátus részenként	400	17 ^{1/2}
és így tartozik	308	26
Költ amint feljebb		

Feljegyzette Istvánffy György m. p.
p(rivilegiárius) Losonc városának hites főjegyzője

A vármegye ezek után már csak annyit tehetett, hogy áprilisban zár alá vette a társulat lefoglalt javainak maradvékát, amelyet a hitelezők és a herdlők még meghagytak. Pest megye még ugyanezen évben felvette a párbeszéd fonalát Nógráddal, de az ingóságok visszaszolgáltatásának kérdése csak 1808-ban vezetett érdemi tárgyalásokra, amikor újra magyar szintársulat játszott a fővárosban. Az ekkor létrejött levélváltást a következőkben rekonstruálhatjuk.

Pest vármegye 1808. június 22-i közgyűléséről:

A Nemzeti Játszószíni Társaságnak itt Pesten történt első eloszlása után a leveles tárházunkba letétezt és azon Játszószíni Társasághoz tartozó könyveknek, kézi írá-soknak és kottáknak némely része Kelemen Lászlónak... leveles tárházunkból a hasz-nálás és leirattatás végett még 1800. esztendőben... kiadatván; történt, hogy azon könyvek és írások, amint idő jártával értésünkre esett, azon társaságnak tagjai által lett adósságok fejében Losoncon letartóztatottak... mindedig nem adattak vissza... (Pest megye, közgyűlési jegyzőkönyv, 166 1808.)

Nógrád vármegye 1808. július 13-i közgyűléséről:

Ezen könyvek és írások az általküldött és egy más, az általadás alkalmatosságával is készítenő feljegyzés szerint, Kun Lázár táblabíró es járásbéli főbíró urak jelenlétek-ben, mint a társaság tulajdona adattassanak vissza... (Nógrád megye közgyűlési iratok 536 1808.)

Pest vármegye 1808. július 30-i közgyűléséről:

A kérdésben lévő könyveknek és kézírásoknak Losoncról ide Pestre való szállíttatása és a Nemzeti Játszó Társaságnak leendő általadattatása alszolgabíró Adonyi Mihály úrra bizattatik... (Pest megye, közgyűlési jegyzőkönyv, 2057 1808.)

Nógrád vármegye 1808. augusztus 4-i közgyűlésén felolvasták a kiküldött főszolga-bíró jelentését:

Alulirt alázatosan jelentem, hogy én múlt Szent Jakab havának 23. napján megyebéli Losonc nevezetű mezővárosba... kimenvén... és az akkori járáshéli főszolgabíró és rend szerént való esküdt urak által lepecsétlett holmit megvizsgálván tapasztaltam, hogy... a visszakivánt könyveknek, kézi írásoknak és kottáknak sok hija volna, s azért a jelesebb darabokat az A) betű alatt ide csatolt íróvány szerint feljegyeztetvén, ezeket egy 1) számmal jegyzett ládába bérakattam, az többi hányott-vetett papirosokat pedig, melyeket tökéletesen feljegyezni nem lehetett, az 2) szám alatt lévő ládába bététetvén, ezen ládákat, valamint az magam, úgy az város pecsétjével lepecsételve... alázatosan előladam... az elfoglalt vagyonból Losoncon még egy kopott kuffer, egy kopott fenyűfa láda, egy puská, egy rezes kard, egy vadásztarisznya, egy jáger-kés, teátrumi fenyűdeszkából készített dekorációk és más haszonvehetetlen kopott ruhák és ruhadarabok, úgy nem különben nyolc forint és tizenhat krajcár ezüstpénn maradtott, az város előljárói ezen holmi által, jóllehet ezeknek ára az város kereseté-nél sokkal kevesebbet tenne, az várost kifizettetnek lenni deklarálták...

Költ Balassagyarmaton, Kisasszony havának 3. napján 1808-ban

Bibithi Horváth Gedeon
főszolgabíró m. p.

Ha figyelmesen olvassuk a nyelvújítás előtti nehézkességgel fogalmazott, hivatalosan cikornyás stílusban írott dokumentumokat (melyeknek a könyvtár maradvékát tartalmazó katalógusát e helyt nincs terünk ismertetni), még a színházi kérdésekben járatlan olvasó is mi-hamar rádöbben szomorú tartalmukra: Losoncon kallódott el az első magyar szintársulat könyv- és kottatárának java, valamint teljes dizlet- és jelmeztáruk. A könyv- és kottatár

maradéka ugyan a vármegye őrizetébe került Balassagyarmaton, de hiába rögzítette Pest megye 21-én –

Nemes Nógrád vármegyének rendei jelentik a f(olyó) esztendei Kisasszony havának 4. napjáról, hogy a Magyar Játzó Társaságot illető és ezen vármegye által Kelemen László társaságának kiadott, azután pedig adósság fejében Losonc városa által tartóztatott könyvek és egyebek a közlött tudósítás szerint feljegyeztetvén, adószedőjük, Majerszky János úr által, által fognak adatni...
(Pest megye, közgyűlési jegyzőkönyv, 2721/1808.)

– az átadásról dokumentum nem maradt ránk. A két ládába zsúfolt „hányott-vetett papírosok” bizonyára éppúgy szétszóródtak az idők folyamán, mint a hasznavehetetlennek minősített jelmezek és díszletek, amelyeket Losonc városa az adósság fejében megtartott.

Utaltunk már a magyar színészet ügyének alapvető ellentmondására: a n e m e s i ügyként felvetődött polgári kulturális tényező ekkor még megoldhatatlan, és csak egy emberöltő múltán valósulhatott meg a nemzet színházának nehezen kiküzdött valósága. De Nógrád legjobb fiainak felvilágosult áldozatkészsége már a reformkor országos hírré tört közéleti személyiségeinek, Madách Imrenek, Pulszky Ferencnek, Szontágh Pálnak és társaiknak munkásságát előlegezi.

Idegen szavak és rövidítések jegyzéke:

- 630/1792: főperceptor – fő-adószedő, hatásköre az egész megye
962/1792: prókátor – ügyvéd
214/1793: tabelláris – táblázatos
372/1793: ordinárius comissarius – főbiztos; particularis perceptor – járási adószedő
611/1794: vicensótarius – vármegyei aljegyző
498/1796: dato – kelt; acta circularia (rövidítve: a. c.) – körlevél; fiskális hivatal – ügyészi hivatal; fundus – alap; főfiskális – vármegyei főügyész
552/1796: No – szám, számú
Adósság lista: die – napon, napján; specificáltatik – részleteztetik; pratensio (helyesen: praetensio) – követelés; p(ri)villegiarius) – kiváltságos, kiváltságokkal rendelkező; angaria – negyedévi fizetés, bér; aktor – színész; protocollum – jegyzőkönyv; perci-piált – kapott; m(anu). p(ropria). – saját kezével (s. k.)
Főszolgcbírói jelentés: deklarálták – kijelentették
A régies hónapnevek:
Mindszent hava – november
Szent Jakab hava – július
Kisasszony hava – augusztus